

<https://doi.org/10.31743/ppe.17500>

Karol Papka

Dwudziestolecie Polski w strukturach Unii Europejskiej – kluczowe zmiany na polskim rynku pracy

Two Decades of Poland in the European Union – Key Changes in the Polish Labor Market

Wprowadzenie

Bez wątplenia jedną z decydujących dat, która na stałe zapisała się na polskich kartach historii XXI w., jest 7–8 marca 2003 r. W tym okresie przeprowadzono referendum przesądzające o przystąpieniu Polski do struktur Unii Europejskiej (EU). Zwieńczeniem ogólnokrajowego głosowania było dołączenie Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 2004 r. do struktur UE jako jej pełnoprawny członek. Obecnie nie sposób wymienić wszystkich korzyści uzyskanych przez Polskę dzięki członkostwu w europejskiej wspólnocie. Niewątpliwie jednymi z najbardziej widocznych są napływ funduszy europejskich oraz liberalizacja przepisów związanych z wymianą handlową, które wpływają na stopniowo rosnącą ilość nowych miejsc pracy powstających w gospodarce krajowej. Warto podkreślić, że uczestnictwo w europejskiej wspólnocie to nie tylko szereg płynących korzyści, lecz również licznych zobowiązań, które zostały nałożone na państwo polskie podczas procesu akcesyjnego.

Celem powstania niniejszej pracy jest dokonanie analizy porównawczej zmian, które zaszły w okresie minionych dwóch dekad na polskim i niemieckim rynku pracy oraz wyszczególnienie czynników wywierających na nie największy wpływ. Wybór Niemiec jest podyktowany wysokim poziomem rozwoju gospodarki, liczną populacją, a także modelem polityki społecznej, który opiera się na regułach państwa opiekuńczego. Kolejnym analizowanym problemem jest negatywna tendencja związana z ujemnym saldem migracyjnym Polski, jak również potencjalne zagrożenia mogące z niego wynikać.

Podjęty problem badawczy jest ważny dla kraju, gdyż pozwala wskazać korzyści płynące z członkostwa w strukturach UE w ciągu ostatnich dwóch dekad oraz ich wpływ na rynek pracy. Olbrzymia modernizacja państwa wraz z napływem wielomiliardowych inwestycji zagranicznych skutecznie wpływa na tworzenie nowych miejsc pracy, wydatnie wspomagając rozwój gospodarczy Polski. Liberalizacja przepisów związanych z przepływem kapitału oraz ludzi pozwala każdego roku wielu milionom Polaków odbywać podróże zagraniczne w celach turystycznych i zarobkowych.

1. Zmiany na rynku pracy w Polsce i Niemczech na przestrzeni ostatnich dwóch dekad

Niewątpliwie jedną z najistotniejszych zmian społeczno-gospodarczych, które zaszły na przełomie ostatnich dwóch dekad w Polsce, był znaczący spadek wskaźnika bezrobocia. W roku wstąpienia Polski do struktur UE, według raportów sporządzonych przez Komisję Europejską, wskaźnik bezrobocia wynosił aż 19% (wykres 1, s. 90). Wielkość ta uległa redukcji o 0,6 p.p., a zatem liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 92,8 tys. osób w porównaniu z rokiem poprzednim. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy był wzrost zatrudnienia aż w 7 województwach, z których szczególnie wyróżniały się województwa łódzkie i mazowieckie. Pierwsze z nich zanotowało wzrost liczby zatrudnionych o 18,7 tys. osób w przemyśle, drugie zaś – 85,3 tys. nowych pracowników w sektorze usług. Istotną rolę odegrał też wzrost liczby zatrudnionych kobiet – w województwie dolnośląskim był jednym z najwyższych w UE, wynosząc 23,3 tys. osób. W związku z tym zjawiskiem wskaźnik bezrobocia wśród kobiet spadł o 0,5 p.p., kształtując się na poziomie 25,5%. Niechlubną statystyką, w której polskie regiony wyróżniały się na tle europejskich, była stopa bezrobocia wśród młodych, za które uważa się osoby w przedziale wiekowym 15–24 lata. Województwo dolnośląskie wykazywało w tym zestawieniu wielkość rzędu 42,4%, notując znaczący spadek w porównaniu z poprzednim rokiem o 3,7 p.p. oraz m.in. świętokrzyskie z wynikiem 42,9%. Zanotowano również wzrost bezrobocia w kilku województwach (Mładý, 2005, s. 1–8). Czynnikiem, który oddziaływał na wysoki wskaźnik bezrobocia, był niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych. Według raportu Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) wśród osób zarejestrowanych jako bezrobotne aż 66,1% posiadało wykształcenie zawodowe i niższe, z czego 33,8% legitymowało się wykształceniem zawodowym i gimnazjalnym. Pozostałe 32,3% osób posiadało wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe (GUS, 2005a, s. 12). W okresie 2004–2006 Polska otrzymała istotne wsparcie finansowe

z UE, które pomogło w rozwoju gospodarczym kraju, a także podniosło poziom kompetencji pracowników, wskutek czego powstało około 320 tys. miejsc pracy (Adamowicz, 2022, s. 121).

Niemcy w 2004 r. odnotowały przyrost stopy bezrobocia o 0,4 p.p. do poziomu 10,3%, odpowiadającemu wzrostowi liczby bezrobotnych o 173,6 tys. osób (wykres 1, s. 90). Sytuacja w niemieckiej gospodarce wymagała reform, które w następnych latach zostały wdrożone. Rosnące koszty pracy w połączeniu z otwarciem nowych rynków wpłynęły na nasilające się zjawisko przenoszenia działalności do państw oferujących znacznie niższe koszty produkcji. Wynikiem tego w przeddzień wejścia Polski do UE skumulowane niemieckie bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) wynosiły 7,5 mld euro, by dwa lata później wzrosnąć ponad dwukrotnie do kwoty 15,12 mld euro (Ambroziak, Gniadek, Kopiński, Sierocińska, Wąsiński, 2022, s. 25). Postępującemu zjawisku optymalizacji kosztów towarzyszył wzrost bezrobocia. Wyłącznie w Bremie stopa bezrobocia wzrosła o 2,4%, co w ujęciu wartościowym dało 12,3 tys. bezrobotnych. Znacznie większy przyrost bezrobotnych zanotował w analogicznym okresie Düsseldorf, w którym to pracę straciło 27 tys. osób. Wartości wskaźników bezrobocia wśród kobiet i osób młodych również zaczęły wzrastać, kształtując się indywidualnie dla poszczególnych landów. Szczególne wyzwanie dla władz stanowiła skomplikowana sytuacja występująca we wschodniej części terytorium Niemiec. Wynikające trudności są rezultatem wieloletnich zaległości mających swe źródło jeszcze w okresie komunizmu. Według szacunków Niemieckiej Rady Ekspertów Gospodarczych w latach 1991–2003 Zachodnie Niemcy dokonały transferów netto o łącznej wartości około 900 mld euro na rzecz Wschodnich Niemiec (Dustmann, Fitzenberger, Schönberg, Spitz-Oener, 2014, s. 165). Pomimo tych zabiegów wskaźniki bezrobocia wschodnich landów klasyfikowane były w analogicznych kategoriach co niektóre z polskich województw, wspólnie wykazując najwyższe wartości wśród całej UE. Kolejnym czynnikiem, który w znacznym stopniu komplikował i tak już trudną sytuację, były specyficzne zasady dotyczące ustalania poziomu płac. W gospodarce niemieckiej kwestie dotyczące płac są dalece zdecentralizowane, co w praktyce przekłada się na indywidualny poziom wynagradzania w każdym przedsiębiorstwie. Rozwiązanie to przyczyniło się do powstania rozwarstwień w poziomie płac, które w tamtym czasie przybierały na sile.

Okres pierwszej dekady członkostwa w strukturach UE Polska zakończyła z poziomem bezrobocia wynoszącym 10,6% (wykres 1, s. 90). Wskaźnik ten uległ poprawie w porównaniu z 2004 r. o 7,7 p.p., będąc także niższym o 1 p.p. w stosunku do średniej w UE. Polska w 2013 r. wyróżniała się najwyższym odsetkiem osób zatrudnionych na umowę na czas określony w całej UE, wynoszącym 29,6%

(Teichgraber, 2013). Analizując okres pierwszych dziesięciu lat, widoczna jest poprawa poziomu edukacji społeczeństwa, gdyż w 2013 r. 86% osób posiadało przynajmniej wykształcenie średnie. Szacuje się, że około 60% spośród tych osób zakończyło edukację na średnim poziomie. Według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) wynik ten jest o 21 p.p. wyższy w porównaniu ze średnią wynoszącą 39% dla pozostałych państw. Polska odnotowała również znaczący spadek osób z wykształceniem podstawowym, które stanowiły 9% populacji (OECD, 2015). W 2013 r. wykształceniem wyższym legitymowało się już 19% społeczeństwa. Wśród kobiet aż 24% posiadało dyplom wyższej uczelni, 10% zaś ogółu Polaków posiadało tytuł magistra (Czarnik, Turek, 2014, s. 60). Poprawa poziomu wykształcenia społeczeństwa polskiego była jedną z przyczyn redukcji wskaźnika bezrobocia. Kolejnym czynnikiem, który oddziaływał na ten wskaźnik, była znacząca emigracja obywateli w celach zarobkowych do pozostałych państw UE. Szacuje się, że pod koniec 2013 r. poza granicami Polski mogło przebywać nawet 2,1 mln obywateli, z czego 1,7 mln w krajach UE (Gońda, Kulesa, 2013, s. 1). Wielkość ta oznacza, że gdyby tak znacząca ilość mieszkańców nie wyemigrowała, to poziom bezrobocia w Polsce w dalszym ciągu mógłby być jednym z najwyższych. Według GUS w 2013 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem wyniosła 705,8 tys. osób (GUS, 2014, s. 124). Gdyby do tej wielkości doliczyć emigrantów, mogłoby się okazać, że w przeciągu dekady polski wskaźnik bezrobocia uległby niewielkiej zmianie.

Poziom bezrobocia w gospodarce niemieckiej w 2013 r. wynosił tylko 5% (wykres 1, s. 90). W ciągu dekady uległ on zmniejszeniu o ponad połowę, będąc zarazem ponad dwukrotnie niższym od średniej unijnej. Niemcy mogły pochwalić się ponad trzykrotnie niższym poziomem bezrobocia w przedziale wiekowym 15–24 lata, które wynosiło 7,9% w stosunku do 23,4% średniej unijnej. Regiony Górnej Bawarii i Fryburga charakteryzowały się w tym zestawieniu wyjątkowo niskim poziomem bezrobocia, które wynosiło odpowiednio 4,4% oraz 4,7%, wyróżniając się w UE. Następnym niewątpliwym sukcesem było znalezienie się aż 7 regionów niemieckich w zestawieniu 10 regionów o najniższym poziomie bezrobocia. Górna Bawaria i Fryburg zajęły dwa pierwsze miejsca z wynikiem odpowiednio 2,6% i 2,9%. Redukcji uległa także stopa bezrobocia wśród kobiet, która w 2013 r. kształtowała się na poziomie zaledwie 5%, będąc wówczas ponad dwukrotnie niższą od średniej unijnej wynoszącej 10,9% (European Statistical Office [Eurostat], 2014). Ponadto niemiecka gospodarka w tym okresie posiadała trzeci najwyższy wskaźnik zatrudnienia w całej UE w przedziale wiekowym 15–64 lata wynoszący 73,3%. Przyczyn w znaczącej poprawie sytuacji na rynku pracy w Niemczech można upatrywać m.in. w popularyzacji elastycznych form

zatrudnienia. W 2013 r. w niepełnym wymiarze godzin pracowało 27,6% pracowników, którzy średnio przepracowywali 18,4 godzin tygodniowo. Warto wspomnieć, że Niemcy posiadały wysoki odsetek osób samozatrudnionych, zatrudniających personel wynoszący 43,9% (Teichgraber, 2013). Jednak jednym z kluczowych czynników, który odegrał istotną rolę w sukcesie rynku pracy, było ograniczenie kosztów pracy. W 2014 r. wskaźnik kosztów pracy wynosił 97,27 punktów, wzrastając w porównaniu z 2004 r. zaledwie o dziesięć punktów. Dla porównania w 2014 r. w IV kwartale koszty pracy w Polsce osiągnęły wynik 94,77 punktów, lecz jeszcze kwartał wcześniej ich wynik kształtował się na poziomie 107,5 punktu, co daje znaczący przyrost w porównaniu z 82 punktami z 2004 r. (Trading Economics, 2024a; 2024b). Niewątpliwie wpływ na to miało ograniczenie przyrostu płac brutto, które w przeciągu dekady wzrosły zaledwie o 600 euro. Jednym z pośrednich czynników oddziałujących na taki stan rzeczy była słabnąca pozycja związków zawodowych oraz pracowników w stosunku do pracodawców będąca rezultatem niskich kosztów pracy w krajach byłego bloku komunistycznego.

W 2023 r. Polska wykazywała jeden z najniższych poziomów bezrobocia wśród państw UE wynoszący zaledwie 2,8% (wykres 1, s. 90). Wartość ta była ponad dwukrotnie niższa od średniej unijnej, a także o 0,3 p.p. niższa w stosunku do poziomu bezrobocia panującego w społeczeństwie niemieckim. W ciągu dwóch dekad liczba pracujących w gospodarce Polski zwiększyła się z 12 720 tys. do ponad 17 323 tys. osób (GUS, 2024a; 2024b). Oznacza to wzrost zatrudnienia o około 36%. W ciągu tego okresu diametralnie zostało ograniczone bezrobocie wszystkich grup społecznych. W 2023 r. poziom bezrobocia wśród osób poniżej 25. roku życia wyniósł 10,7%, odpowiadając 116 tys. bezrobotnych. W latach 2004–2023 zanotowano znaczący spadek tej wartości z 37,9% do 10,7%. Wskaźnik bezrobocia wśród kobiet także uległ znaczącemu zmniejszeniu z 19,3% do zaledwie 2,7%.

Przyczyn tak dużego spadku bezrobocia w Polsce jest wiele, niewątpliwie zaś jedną z głównych jest rosnący poziom wykształcenia obywateli. Według stanu na 2022 r. w przedziale wiekowym 25–34 lata wyższe wykształcenie posiadało 40,5% populacji (European Commission, 2023), zaś w grupie wiekowej 25–64 lata wykształcenie co najmniej średnie – aż 93,5% społeczeństwa (Pryga, 2023). Podjęcie decyzji o dalszym kontynuowaniu edukacji pozwala nieco opóźnić czas wejścia na rynek pracy niektórych osób. Współczynnik skolaryzacji brutto¹

¹ Wskaźnik skolaryzacji brutto opisuje relacje osób uczących się według stanu na początku roku szkolnego/akademickiego do liczby ludności w grupie wiekowej odpowiadającej temu poziomowi nauczania.

wyduje się potwierdzać ten trend, gdyż w roku akademickim 2004/2005 wynosił on 47,8%, wzrastając w 2023 r. do 51,5% (GUS, 2005b, s. 341; 2023b, s. 347). Oznacza to, że statystycznie co drugi absolwent szkoły średniej podejmuje współcześnie decyzję dotyczącą dalszego kształcenia się.

Kolejnym czynnikiem, który wpłynął na spadek bezrobocia, jest wzrost napływu inwestycji zagranicznych na przełomie dwóch dekad. Polska w momencie dołączenia do struktur europejskich nie cieszyła się zaufaniem inwestorów (Fitch Ratings, 2024; S & P Global, 2019). Na koniec 2004 r. wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) szacowana była na 67 mld euro, natomiast według wstępnych szacunków z 2023 r. kwota ta mogła osiągnąć poziom nawet 360 mld euro (Bankier.pl, 2024). Głównymi czynnikami tak dynamicznego przyrostu BIZ było członkostwo w strukturach UE, stabilność gospodarcza, wykwalifikowana siła robocza, jak również działalność stref ekonomicznych (Lloyds Bank, 2024).

Istotną rolę w zwalczaniu poziomu bezrobocia odegrały także programy finansowane ze środków unijnych. Wyłącznie w latach 2014–2020 Polska z Europejskiego Funduszu Społecznego uzyskała ok. 13,2 mld euro. Otrzymana kwota została przeznaczona na dwa rodzaje programów: Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) o zasięgu krajowym oraz 16 programów regionalnych. Ze środków otrzymanych w ramach programu PO WER skorzystały m.in. osoby młode w wieku 15–29 lat, które nie uczyły się i nie pracowały. Wprowadzenie programu PO WER miało także na celu wspieranie działań koncentrujących się na: zwalczaniu ubóstwa i dyskryminacji oraz wdrażaniu innowacji podnoszących poziom jakości, skuteczności i otwartości szkolnictwa wyższego jako jednego z instrumentów budowy gospodarki opartej na wiedzy. Celem realizacji regionalnych programów operacyjnych było podnoszenie poziomu kompetencji osób bezrobotnych, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, a także zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wsparciem objęte były także placówki zajmujące się procesem kształcenia i doskonalenia nauczycieli (Portal Funduszy Europejskich, 2015).

W 2023 r. wielkość zatrudnienia w gospodarce niemieckiej wyniosła 45,9 mln osób (Statistisches Bundesamt [Destatis], 2024c), co oznacza wzrost zatrudnienia o około 7,5 mln osób w porównaniu z 2004 r. z poziomu 38,4 mln (Hartmann, 2005). W ujęciu procentowym wyżej wymienione wartości oznaczają wzrost liczby miejsc pracy o 19%. Dokonując analizy rynku pracy, widoczny jest przyrost nowych miejsc pracy wygenerowanych przez gospodarkę niemiecką. Mimo to polski rynek pracy zanotował wyższy procentowy przyrost nowo powstałych stanowisk pracy. W gospodarce niemieckiej na koniec 2023 r. stopa

bezrobocia wśród młodych osób w ujęciu procentowym kształtowała się na poziomie 5,6%, odpowiadając 250 tys. osób bezrobotnych. Miernik ten zmniejszył się o ponad połowę w porównaniu z 2004 r. (wynosił 12%). Wskaźnik bezrobocia osób młodych w Niemczech w ujęciu procentowym jest ponad dwukrotnie niższy w stosunku do polskiego odpowiednika. W ujęciu ilościowym gospodarka niemiecka wykazuje większą liczbę bezrobotnych wśród osób młodych ze względu na posiadanie znacznie liczniejszej populacji. Poziom bezrobocia wśród kobiet również uległ poprawie. W 2023 r. wskaźnik ten wykazywał zaledwie 2,8%, oznaczając ponad trzykrotny spadek w stosunku do 2004 r. (wynosił wówczas 9,6%). W ujęciu procentowym Polska na tym tle wypada lepiej o 0,1 p.p.

Jedną z przyczyn niskiego poziomu bezrobocia w Niemczech jest szereg działań władz, które ułatwiają wejście na rynek pracy młodym osobom i takim, które doświadczają różnego rodzaju trudności. Istotnym narzędziem stosowanym w powyższych sytuacjach są specjalnie powołane do tego celu agencje pracy. Pomagają one młodym osobom w znalezieniu odpowiedniego miejsca praktyk, świadczą szeroko pojęte usługi dotyczące doradztwa zawodowego oraz udzielają pomocy w pokonywaniu przeszkód w życiu prywatnym. Osobom, którym z różnych powodów grozi wykluczenie zawodowe, instytucje te organizują szereg kursów i szkoleń podnoszących kompetencje zawodowe. Instytucje pośrednictwa pracy współpracują z samorządami lokalnymi, pracodawcami oraz systemem edukacji, dostosowując ścieżki kariery swoich klientów w indywidualnym trybie (European Centre for the Development of Vocational Training, b.d.).

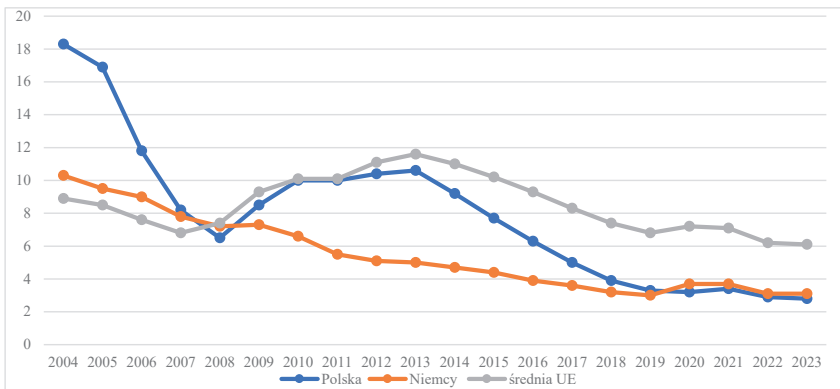
Innym interesującym rozwiązaniem ułatwiającym wejście na rynek pracy jest dualny system edukacji. Okres kształcenia zazwyczaj zajmuje od dwóch lat do trzech i pół roku. Polega on na połączeniu kształcenia teoretycznego z praktycznym. Uczniowie część czasu spędzają wówczas na pogłębianiu wiedzy teoretycznej, drugą zaś część pracują w przedsiębiorstwach, gdzie biorą udział w wykonywaniu obowiązków związanych z danym stanowiskiem, zdobywając konkretne umiejętności. Często tacy absolwenci są następnie zatrudniani w przedsiębiorstwie, w którym zdobywali doświadczenie (The Federal Government, b.d.).

Państwo niemieckie podjęło również szereg innych działań mających na celu ograniczenie bezrobocia, m.in. wprowadzenie ustawy o imigrantach, która według założeń ma promować napływ osób posiadających wysokie kwalifikacje oraz kompetencje w zawodach deficytowych.

Czynnikiem wywierającym wpływ na spadek bezrobocia jest także rosnąca liczba żłobków oraz pokrewnych placówek, gdzie rodzice nawet całodobowo mogą liczyć na odpowiednią opiekę dla swoich dzieci. Zjawisko to niewątpliwie wpłynęło na wzrost liczby kobiet na rynku pracy. Na redukcję bezrobocia

wpłynęła również walka z dyskryminacją płacową, której skutkiem jest wzrost wynagrodzenia kobiet, rozpowszechnienie elastycznych form zatrudniania, a także liczne programy aktywizacji zawodowej (Duell, Vetter, 2020, s. 1–24). Istotną rolę w zwalczaniu bezrobocia także w przypadku niemieckiego rynku pracy odegrały programy współfinansowane ze środków unijnych. Wyłącznie w latach 2021–2027 na ten cel Niemcy otrzymały lub też otrzymają łączną kwotę w wysokości 6,5 mld euro (Bundesministerium für Arbeit und Soziales, b.d. a.). Przekazane środki zostaną wykorzystane m.in. na promowanie wysokiej jakości oraz zrównoważonego zatrudnienia, start-upów, przedsiębiorczości, na zwalczanie ubóstwa, a także na podnoszenie poziomu edukacji oraz prowadzenie szkoleń dla osób bezrobotnych (Bundesministerium für Arbeit und Soziales, b.d. b.).

Wykres 1. Stopa bezrobocia w Polsce i Niemczech na przestrzeni lat 2004–2023 (w proc.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych raportów: Eurostat, b.d.

2. Bilans migracyjny Polski i Niemiec – analiza ostatnich dwóch dekad

Wraz z przystąpieniem do struktur europejskich Polacy zyskali szereg przywilejów, m.in. prawo do swobodnego przepływu kapitału i osób pomiędzy państwami członkowskimi UE. Przywilej ten ułatwił m.in. dostęp do zagranicznej edukacji czy zarobkowania. Wysoki poziom bezrobocia w połączeniu z niskimi płacami wpływał na systematycznie pogłębiającą się negatywną tendencję migracji Polaków w celach zarobkowych. Liberalizacja przepisów dotyczących przemieszczania się w znaczący sposób ułatwiła części obywateli podjęcie pracy na obszarze państw członkowskich UE. Rezultatem tego było ukształtowanie się salda migracyjnego

w roku wstąpienia Polski do struktur UE na poziomie ujemnym – 9 382 osób (wykres 2, s. 96). Oznacza to, że już w pierwszym roku członkostwa populacja Polski zmniejszyła się o ponad 9 tys. mieszkańców, podczas gdy Niemcy w analogicznym okresie zanotowały dodatnie saldo migracyjne – ponad 73 tys. osób, wpływając na wzrost populacji tego państwa (wykres 2, s. 96). Wyłącznie w latach 2004–2013 ujemne saldo migracyjne w Polsce wyniosło 127 tys. osób – wielkość ta odpowiada populacji dzisiejszego Opola (Geoportal Opole, 2020). W całym okresie członkostwa ujemne saldo migracyjne wyniosło blisko 140 tys. osób. Niemcy w całym analizowanym okresie odnotowywały nieustannie dodatnie saldo migracyjne – wyłącznie w latach 2004–2013 wskaźnik wyniósł 2,23 mln osób. Oznacza to, że w ciągu zaledwie dziesięciu lat populacja Niemiec osiągnęła przyrost nieznacznie tylko niższy niż liczba mieszkańców województwa pomorskiego. W całym badanym okresie saldo migracyjne Niemiec wyniosło 5,57 mln osób – wzrost ten jest porównywalny do liczby mieszkańców województwa mazowieckiego. Rok 2016 jest pierwszym, w którym saldo migracyjne Polski osiągnęło dodatni wynik, kształtując się na poziomie 1,5 tys. osób (wykres 2, s. 96). Wyżej wymieniony rok rozpoczyna również okres, w którym to Polska nieprzerwanie przez osiem lat z rzędu notuje dodatnią wartość salda migracyjnego. W latach 2016–2023 wartość salda migracyjnego osiągnęła wynik 29,4 tys. osób. Znacząca poprawa w tym względzie jest skutkiem spadającej wielkości emigracji oraz niestabilnej sytuacji za wschodnią granicą Polski, która spowodowała napływ osób pochodzenia ukraińskiego i białoruskiego. Niemcy, posiadając jedną z największych gospodarek świata, każdego roku przyciągają setki tysięcy emigrantów. Rosnąca liczba miejsc pracy, które generuje silny przemysł, w głównej mierze odzieżowy oraz motoryzacyjny, a także rozbudowany system polityki socjalnej zachęcają obywateli wielu krajów do emigracji. Wyłącznie w 2016 r. saldo migracyjne miało wartość dodatnią rzędu 430 tys. obywateli. Przeważająca większość emigrantów znajduje pracę w zawodach nieco mniej atrakcyjnych, takich jak: pracownik branży budowlanej, taksówkarz czy szeroko pojęty pracownik fizyczny. W 2020 r. cudzoziemcy stanowili 26,7% populacji Niemiec – szacunkowo około 21,9 mln osób (Deutsche Welle [DW], 2021). W 2023 r. Niemiecki Urząd Federalny podjął decyzję dotyczącą zmiany metodologii obliczania ilości imigrantów w społeczeństwie. Dokonana modyfikacja skutkowałą znaczącym spadkiem ich udziału procentowego w strukturze społeczeństwa, dotknęła ona m.in. dzieci, których jedno z rodziców było emigrantem – obecnie takich dzieci może być nawet około 3,7 mln (DW, 2023).

Przyczyną tak znaczącego napływu migrantów do Niemiec jest przyjazna polityka socjalna prowadzona przez państwo. Od stycznia 2023 r. każda samotna osoba dorosła ubiegająca się o azyl otrzymuje 460 euro pod warunkiem

zamieszkiwania poza specjalnie przygotowanym dla migrantów ośrodkiem zakwaterowania. W przypadku małżeństw kwota świadczenia socjalnego wynosi 413 euro na każdego małżonka ubiegającego się o azyl, którzy mieszkają poza ośrodkiem zakwaterowania. Jak nietrudno się domyślać panująca sytuacja prowadzi do wielu nadużyć. Każdej rodzinie ubiegającej się o azyl, która mieszka poza ośrodkiem zakwaterowania, przysługują dodatkowe świadczenia na dzieci. W przypadku każdego dziecka w przedziale wiekowym: 18–24 lat kwota ta wynosi 368 euro, 14–17 lat – 408 euro, 6–13 lat – 341 euro, a dla dzieci w wieku 5 lat i poniżej – 312 euro, pod warunkiem zamieszkiwania poza ośrodkiem zakwaterowania. Każda rodzina indywidualnie może starać się również o inne dodatki, takie jak zwrot kosztów za energię elektryczną, a także może ubiegać się o pokrycie wydatków związanych z zakwaterowaniem (koszty czynszu, ogrzewania czy zakupu artykułów gospodarstwa domowego). Według przepisów prawnych większość świadczeń powinna być przekazywana w formie niepieniężnej, lecz w rzeczywistości bywa z tym różnie. Każda z osób, która podjęła decyzję zamieszkania w specjalnie przygotowanym ośrodku zakwaterowania, otrzymuje 413 euro miesięcznie. Po upływie 18 miesięcy kwoty przysługujących świadczeń ulegają zwiększeniu. Każda osoba samotna mieszkająca poza ośrodkiem zakwaterowania otrzymuje 563 euro miesięcznie, w przypadku małżeństw na każdego z partnerów przypada 506 euro. Świadczenie na dzieci w przedziale wiekowym: 18–24 lat wynosi 506 euro, w wieku 14–17 lat – 471 euro, 6–13 lat – 390 euro, a w wieku 5 lat i mniej – 357 euro. Kwota przekazywana zaś osobom zamieszkującym w ośrodkach zakwaterowania jest stała i wynosi 413 euro² (Fachinger, Hoffmeyer–Zlotnik, Stiller, 2024). Warto wspomnieć, że w 2022 r. mediana wynagrodzeń migrantów przybyłych do Niemiec w 2015 r., którzy podjęli pracę, wyniosła 2570 euro brutto w pełnym wymiarze czasu pracy (Brücker, Ehab, Jaschke, Kosyakova, 2024, s. 3). Sytuacja ta jednoznacznie wykazuje, jak jest dla nich opłacalne podjęcie pracy zarobkowej.

Obecnie pojawia się szereg kontrowersji prawnych, ponieważ niektóre kraje związkowe wypłacają analogiczne kwoty świadczeń socjalnych osobom zamieszkującym ośrodki zakwaterowania w stosunku do osób mieszkających poza nimi. Istnieje również wiele głosów postulujących podniesienie kwoty świadczeń w celu wyrównania ich w stosunku do poziomu, jaki przysługuje obywatelom Niemiec. Na obecny moment osoby mieszkające poza ośrodkami zakwaterowania otrzymują 82% wartości świadczeń obywateli, osoby mieszkające w ośrodkach – 73%. Gdy prawa zostaną zrównane, osoby ubiegające się o azyl otrzymają możliwość uzyskania kolejnych datków, m.in. od 2019 r. nieprzysługującego im świadczenia na rozrywkę,

² Kwoty przedstawiono w ujęciu miesięcznym.

wypoczynek czy kulturę. Przy okazji warto wspomnieć, że w 2019 r. doszło do ostryżenia prowadzonej polityki migracyjnej, m.in. wydłużono o 3 miesiące okres oczekiwania na regularne świadczenia socjalne (Fachinger, Hoffmeyer-Zlotnik, Stiller, 2023, s. 31–34). Dla porównania w Polsce cudzoziemcom przysługuje jednorazowe świadczenie w wysokości 140 złotych, kieszonkowe w wysokości 50 zł miesięcznie z możliwością zwiększenia do 100 zł za aktywny udział w prowadzeniu ośrodka migracyjnego, m.in. organizując zajęcia kulturowo-oświatowe. Migrantom przysługuje również świadczenie pieniężne wynoszące 25 zł na dzień. Ponadto „[...] świadczenie przysługuje cudzoziemcowi i osobie, w imieniu której występuje, albo małoletniemu bez opieki i cudzoziemcowi, któremu sąd powierzył sprawowanie pieczy zastępczej nad tym małoletnim” (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 października 2023 r. w sprawie wysokości pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, Dz. U. z 2023 r. poz. 2154, dalej: Rozporządzenie, 2023) w wysokości: 20 złotych dziennie dla każdej z dwóch osób, 15 zł dla każdej z trzech osób lub 12,50 złotych dla każdej z czterech i więcej osób.

Według danych Urzędu Federalnego na koniec 2023 r. Niemcy udzieliły wsparcia w pokryciu kosztów utrzymania ponad 226 tys. osobom ogółem (Destatis, 2024d). W 2022 r. ponad 7,2 mln obywateli otrzymało minimalne świadczenie związane z zabezpieczeniem społecznym³, a w ciągu roku liczba beneficjentów wzrosła o 8,7% (Destatis, b.d. b). Wyłącznie w 2023 r. niemieckie władze wydały 6,3 mld euro brutto na świadczenia dla osób ubiegających się o azyl (Destatis, b.d. a). Na koniec 2022 r. około 486 tys. osób otrzymało standardowe świadczenie socjalne, oznacza to przyrost o około 22% w porównaniu z rokiem poprzednim. Ponad 63% osób pobierających wyżej wymienione świadczenie stanowili mężczyźni, około 67% wszystkich beneficjentów to osoby w wieku 18–64 lata, 31% stanowiły osoby nieletnie. Najwięcej osób pobierających świadczenie pochodziło z kontynentu azjatyckiego (ponad połowa), 16% stanowili obywatele państw afrykańskich. Najpopularniejszym krajem pochodzenia migrantów była Syria, w której urodziło się 13% wszystkich beneficjentów, Afganistan – 12% oraz Irak – 11% (Destatis, 2024b).

Istotnym czynnikiem, który także wpływa na budżet Niemiec, są wysokie koszty związane z edukacją migrantów. W I kwartale 2024 r. wartość kosztów poniesiona na edukację migrantów wyniosła ponad 11,9 mln euro (Destatis, 2024a).

Na koniec 2023 r. zaledwie 42,5% migrantów z Bliskiego Wschodu nawiązało stosunek pracy (Brücker, Hauptmann, Keita, Vallizadeh, 2024, s. 2). Większość

³ Jest to grupa świadczeń wypłacana przez państwo mająca na celu zapewnienie podstawowych środków do utrzymania, do których wlicza się m.in. zasiłek dla bezrobotnych oraz świadczenia dla osób ubiegających się o azyl.

pracujących migrantów zatrudnionych jest w pełnym wymiarze czasu pracy, np. spośród pracujących migrantów przybyłych do Niemiec w 2015 r. aż 76% jest zatrudnionych w pełnym wymiarze (Brücker, Ehab i in., 2024, s. 3). Wraz z wydłużającym się okresem pobytu redukcji ulega wskaźnik bezrobocia migrantów, pozostając wciąż na wysokim poziomie. Miernik zatrudnienia kobiet pochodzących z Bliskiego Wschodu po okresie ośmiu lat pobytu wynosi 33%. Według stanu na 2022 r. w całej grupie migrantów przybyłych do Niemiec w 2015 r. zatrudnienie znalazło 64% osób (Brücker, Ehab i in., 2024, s. 2–3).

Wraz z wybuchem wojny na Ukrainie zaszły duże zmiany w strukturze migracyjnej. Według stanu na grudzień 2023 r. na terytorium Niemiec przebywało ponad 1,13 mln uchodźców pochodzących z Ukrainy (Statista, 2024). Znaczący napływ migrantów pochodzenia ukraińskiego wpłynął pozytywnie na wskaźnik zatrudnienia, który na koniec 2023 r. wynosił ponad 53% (Brücker, Hauptmann i in., 2024, s. 1). Jedną z głównych przyczyn niskiego wskaźnika zatrudnienia wśród migrantów jest brak znajomości języka niemieckiego. W pierwszym półroczu 2023 r. władze niemieckie wydały zezwolenia lub zobowiązały do udziału w kursach językowych oraz integracyjnych 301 468 osób, lecz z tej możliwości skorzystało zaledwie 193 089 osób. Z wyżej wymienionych kursów zrezygnowało 176 658 osób. Ponad 46,5% rezygnujących stanowili Ukraińcy, 11,2% – Syryjczycy, 5,2% – Afgańczycy oraz 3,2% – Turcy (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2023, s. 3–14). Warto zwrócić uwagę na występujące bariery biurokratyczne, które utrudniają migrantom wykonywanie lepiej płatnych zawodów, np. brak akceptacji ich dokumentów dotyczących wykształcenia. Tego typu sytuacje wywołują wśród nich frustracje, gdyż bez stosownych dokumentów zmuszeni są pozostawać bezrobotnymi lub podejmować mniej płatne prace, często poniżej ich wykształcenia (Knight, Kohlmann, 2023).

Według danych Federalnego Urzędu Statystycznego sami Niemcy najchętniej emigrują do pobliskiej Szwajcarii. Na początku 2022 r. w państwie tym mieszkało ponad 311 tys. obywateli niemieckich (Destatis, 2023). Głównymi przyczynami tej migracji była mniejsza biurokracja, znacznie lepsze warunki do rozwijania kariery oraz możliwość osiągnięcia wyższych dochodów. Niewątpliwie równie znaczącym czynnikiem, który wpływa na ten stan rzeczy, jest niezwykła popularność języka niemieckiego. Obywatele niemieccy również chętnie emigrują do Austrii oraz Hiszpanii. W Austrii pod koniec 2022 r. mieszkało ponad 216 tys. Niemców, zaś w Hiszpanii – 143 tys. (Destatis, 2023). W przypadku migracji do Austrii Niemcy emigrują z powodów zarobkowych. Jeśli chodzi o Hiszpanię – kierunek ten jest wybierany przez obywateli niemieckich w „jesieni życia”, głównie ze względów klimatycznych.

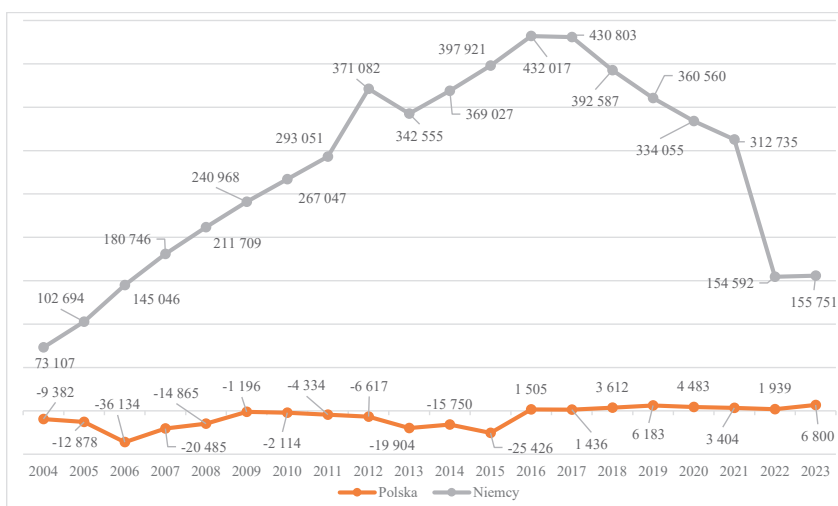
Społeczeństwo niemieckie, podobnie jak polskie, ulega zjawisku nieustannego „starzenia się”. Władze podejmują próby walki z tym problemem przy pomocy nowo przybyłych emigrantów, m.in. z Bliskiego Wschodu, a obecnie także z Ukrainy. Niemcy zdają sobie sprawę, że aby utrzymać status potęgi gospodarczej potrzebują napływu nowej siły roboczej. Znaczący udział w strukturze społecznej osób pochodzenia obcego budzi niepokój rodowitych mieszkańców i obawy dotyczące ich procesów asymilacyjnych. Polska, podobnie jak Niemcy, ostatnimi laty boryka się ze znacznym spadkiem liczby urodzeń, co w konsekwencji skutkuje postępującą depopulacją kraju. W dalszej perspektywie jest to tendencja wysoce niepokojąca, gdyż może spowodować załamanie się struktury gospodarczej oraz systemu emerytalnego. Według szacunków GUS pod koniec 2022 r. poza granicami Polski czasowo (12 miesięcy i dłużej) przebywało 1523 tys. Polaków (GUS, 2023a). W przeważającej większości były to osoby w wieku produkcyjnym, których w gospodarce Polski zaczyna obecnie brakować. Głównymi przyczynami utrzymującego się ujemnego salda migracyjnego w Polsce był brak dostatecznej ilości miejsc pracy oraz niski poziom płac. Wielkość emigracji z Polski jest ściśle skorelowana z kondycją gospodarek europejskich. Wyłącznie w latach 2004–2013 polscy emigranci długo, jak i krótkookresowi transferowali z państw UE kwotę rzędu 36,1 mld euro. Całkowita kwota środków, jakie polscy emigranci przelali do kraju w tym okresie, to 41,6 mld euro. Wielkość ta „przemawia do wyobraźni”, gdy porównamy ją z kwotą całkowitego napływu do Polski środków z funduszy unijnych, które w analogicznym okresie wyniosły 108 mld euro. W ciągu pierwszej dekady członkostwa w UE polscy emigranci transferowali do kraju środki odpowiadające 38% całkowitej kwoty, która napłynęła do państwa z tytułu funduszy unijnych (Chmielewska, 2015, s. 15). Wyłącznie w 2004 r. wielkość środków przekazanych do Polski przez emigrantów wyniosła 2,3 mld euro. W ciągu zaledwie 2 lat kwota ta uległa podwojeniu, wynosząc w 2006 r. 4,5 mld euro. Analizując dane z pierwszej dekady członkostwa Polski w UE, w 2007 r. transfery te osiągnęły najwyższy poziom wynoszący 5,3 mld euro. W latach 2006–2013 wielkość transferów środków pieniężnych przekazanych przez osoby przebywające na emigracji nie spadła poniżej 4 mld euro.

Niepokojącym zjawiskiem w okresie pierwszej dekady jest rosnący udział środków przekazanych przez emigrantów przebywających powyżej roku w strukturze transferów pieniężnych. Według różnych badań wraz z wydłużającym się czasem migracji zmniejsza się wielkość przekazywanych środków. Istnieją dwie główne przyczyny tego zjawiska: pierwszą z nich jest rozluźnienie więzi rodzinnych, wskutek czego migranci zakładają nowe rodziny w miejscach pobytu, drugim powodem jest dołączenie do osób przebywających na emigracji

pozostałych członków rodziny (Chmielewska, 2015, s. 21–23). W 2007 r. 25% Polaków przebywających na emigracji w Wielkiej Brytanii nie planowało powrotu do ojczyzny, w Irlandii udział ten kształtował się na poziomie 12%. Zaledwie 5 lat później już 45% Polaków przebywających na emigracji w Wielkiej Brytanii deklarowało brak woli powrotu do ojczyzny. Podobnie w Irlandii w 2012 r. około 34% Polaków planowało pozostanie już na stałe w tym kraju (Chmielewska, 2015, s. 29–30). W 2004 r. udział środków przekazanych do Polski przez migrantów długookresowych w całej strukturze transferów stanowił 39%, by w 2013 r. wzrosnąć do 67%. W 2013 r. dominowały napływy środków finansowych z Niemiec, stanowiąc 34% ogółu, z Wielkiej Brytanii zaś wynosiły 22% całkowitej wielkości. Szacuje się, że około 86% całkowitej wielkości transferów finansowych do Polski wykonana była z obszarów państw UE (Chmielewska, 2015, s. 17–19).

W latach 2014–2023 wielkość środków transferowanych do Polski przez emigrantów wyniosła 37,89 mld euro. W okresie drugiej dekady członkostwa Polski w UE wyłącznie w 2023 r. wielkość przelanych środków przekroczyła wartość 4 mld euro. Niemal każdego roku w latach 2014–2023 najwyższa wartość przekazanych środków pochodziła z Niemiec. W całym okresie dwóch dekad do Polski wielkość ta oscylowała w granicach 79,5 mld euro. Na przełomie ostatnich lat zauważalna jest stopniowa poprawa salda migracyjnego, lecz jeszcze w IV kwartale 2023 r. emigranci przelali do Polski środki finansowe o łącznej wartości 1,03 mld euro.

Wykres 2. Wielkość salda migracyjnego netto Polski i Niemiec w latach 2004–2023 (w osobach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, 2023a; World Bank Group, b.d.

Zakończenie

Okres dwóch dekad członkostwa Polski w strukturach Unii Europejskiej był czasem wielu zmian na rynku pracy oraz w społeczeństwie polskim, np. systematyczny wzrost poziomu edukacji, zwiększenie się inwestycji zagranicznych oraz związanych z nimi miejsc pracy. Są to wyłącznie przykłady korzyści płynących do Polski. Liberalizacja przepisów związanych z przepływem kapitału oraz obywateli pozwala każdego roku podejmować stosunek pracy setkom tysięcy polskich imigrantów. Znaczące kwoty przekazywane każdego roku przez Polaków pracujących za granicą pozwalają podnieść poziom życia wielu polskich rodzin. Równie istotnym czynnikiem, który zyskała Polska, wstępując do struktur europejskich, jest poprawa wizerunku na arenie międzynarodowej, co niewątpliwie wpłynęło na przyrost inwestycji zagranicznych.

Gospodarka niemiecka borykająca się w 2004 r. z wysokim bezrobociem wśród większości grup społecznych podjęła szereg działań mających na celu dostosowanie systemu edukacyjnego do panującej sytuacji na rynku pracy. Równie znaczącym czynnikiem, który niewątpliwie wpłynął na wzrost konkurencyjności gospodarki niemieckiej, było ograniczenie kosztów pracy. Wpływ na atrakcyjność niemieckiej gospodarki pobudza również rosnąca niemal każdego roku wielkość siły roboczej. Napływ imigrantów do gospodarki niemieckiej pozwala ograniczać występujące luki w mniej prestiżowych zawodach, często gorzej płatnych, lecz niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania gospodarki.

W okresie zaledwie dwóch dekad gospodarka Polski zanotowała przyrost zatrudnienia o ponad 4,5 mln osób (36%). Osiągnięty poziom, choć niewątpliwie jest znaczący, stanowi niewielką wartość w stosunku do niemieckiej gospodarki, która odnotowała wzrost zatrudnienia o ponad 7,5 mln osób (19%). Gospodarka Polski, będąc zdecydowanie mniejszą od niemieckiej, oferuje zarazem ponad dwukrotnie mniejszą ilość miejsc pracy. W latach 2004–2023 Polska zanotowała wyższy przyrost nowych miejsc pracy o 17 p.p., w ujęciu ilościowym gospodarka niemiecka wykazała o ponad 3 mln większy wzrost nowych miejsc pracy.

Nieustanne monitorowanie sytuacji panującej na rynku pracy oraz podejmowanie odpowiednich kroków w celu ułatwienia wejścia na rynek pracy nowych pokoleń pozwala odpowiedzieć na powstające zapotrzebowanie, pobudzając tym samym wzrost zatrudnienia. Innym interesującym rozwiązaniem jest zastosowanie dualnego systemu edukacji, gdyż pozwala on nowym osobom wkraczającym dopiero na rynek pracy zdobywać praktyczne doświadczenie, oferując dodatkowe szanse potencjalnym pracodawcom na kształtowanie przyszłych pełnoetatowych pracowników.

Problem dotyczący salda migracyjnego jest niezwykle złożony i trudny do jednoznacznej oceny. W przypadku gospodarki niemieckiej wysoki wskaźnik salda migracyjnego, choć na początku wydawać by się mogło, że powinien napawać optymizmem, budzi rosnące obawy wśród społeczeństwa dotyczące efektywnego procesu asymilacji. Znacząca ilość migrantów przybywających każdego roku do Niemiec nie pozostawia złudzeń, gdyż przy tak licznej grupie osób prawidłowe przeprowadzenie procesu asymilacyjnego jest niemożliwe. W ujęciu gospodarczym napływ nowej siły roboczej wpływa skutecznie na ograniczenie kosztów pracy, pobudzając atrakcyjność państwa jako miejsca przyszłych potencjalnych inwestycji. Przyrost siły roboczej pozwala również wypełnić luki występujące na rynku pracy.

Gospodarka Polski, w przeciwieństwie do niemieckiej, przez długi czas notowała odpływ siły roboczej, której skutki stopniowo zaczynają być odczuwalne. Zmniejszająca się wielkość siły roboczej w coraz większym stopniu będzie ograniczała tempo przyrostu gospodarczego kraju. Znacząca wartość środków transferowanych z europejskich państw w połączeniu z wysokim ujemnym saldem migracyjnym jednoznacznie wskazuje, że przeważająca większość obywateli emigrujących z Polski podjęła decyzję dotyczącą wyjazdu za granicę w oparciu o kwestie finansowe. Pełne otwarcie gospodarki niemieckiej w 2011 r. na migrantów z Polski znacząco zmieniło strukturę transferów pieniężnych do kraju. Od tego momentu każdego roku najwyższa wartość środków finansowych przelewanych do Polski pochodzi z Niemiec. Istotnym czynnikiem, który niewątpliwie oddziałuje na wysokie kwoty transferowane każdego roku, jest położenie geograficzne, gdyż wpływa na zjawisko emigracji sezonowej z Polski do Niemiec. Powyższe stwierdzenie potwierdza zwiększony napływ środków finansowych w III kwartale niemal każdego roku. W okresie drugiej dekady członkostwa Polski w UE zauważalne jest znaczące obniżenie kwot napływających do Polski. Głównymi przyczynami takiego stanu rzeczy jest wzrost liczby miejsc pracy oferowanych przez polską gospodarkę oraz wzrost płac, dopełniając zestawienie częstym zjawiskiem emigracji pozostałych członków rodziny.

Bibliografia

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 października 2023 r. w sprawie wysokości pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, Dz. U. z 2023 r. poz. 2154.

Literatura

- Adamowicz, M. (2022). Czynniki przemian rynku pracy w Polsce w latach 1989–2021. W: A. Siedlecka, D. Guzal-Dec (red.), *Rynek pracy wobec wyzwań przyszłości. Ewolucja i współczesne uwarunkowania* (s. 113–146). Białka Podlaska: Akademia Białka Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II.
- Ambroziak, Ł., Gniadek, J., Kopiński, D., Sierocińska, K., Wąsiński, M. (2022). *Współpraca handlowo-inwestycyjna Polski z Niemcami*. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Brücker, H., Ehab, M., Jaschke, P., Kosyakova, Y. (2024). Verbesserte institutionelle Rahmenbedingungen fördern die Erwerbstätigkeit. *IAB – Kurzbericht*, 10. doi: 10.48720/IAB.KB.2410.
- Brücker, H., Hauptmann, A., Keita, S., Vallizadeh, E. (2024). Zuwanderungs Monitor. *IAB – Kurzbericht*, Juli 2024. Nürnberg: Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. doi: 10.48720/IAB:ZM:2407.
- Chmielewska, I. (2015). *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego*. Seria: Materiały i Studia 314. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Instytut Ekonomiczny.
- Czarnik, S., Turek, K. (2014). *Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków. Na podstawie badań ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Duell, N., Vetter, T. (2020). *The Employment and Social Situation in Germany*. Luxembourg: Department of Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament.
- Dustmann, Ch., Fitzenberger, B., Schönberg, U., Spitz-Oener, A. (2014). Od chorego człowieka Europy do ekonomicznej megagwiazdy: odradzająca się gospodarka Niemiec. *Gospodarka Narodowa*, 274(6), 149–172. doi: 10.33119/GN/100903.
- European Statistical Office. (2014). *Euro area unemployment rate at 12.0%*. Luxembourg: Eurostat Press Office.
- Fachinger, T., Hoffmeyer-Zlotnik, P., Stiller, M. (2023). *Temporary Protection Germany*. European Council on Refugees and Exiles. Pobrano z https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/06/AIDA-DE_2023-Update.pdf (14.08.2024).
- Gońda, M., Kulesa, A. (2013). Migracje międzynarodowe Polska–Unia Europejska–Europa Wschodnia. *Biuletyn Migracyjny*, 45. Pobrano z <http://www.biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/biuletynmigracyjny45.pdf> (21.08.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2023a). *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2017–2022*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Główny Urząd Statystyczny. (2024a). *Pracujący, bezrobotni i bierni zawodowo*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

- Hartmann, N. (2005). *Bruttoinlandsprodukt 2004*. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt.
- Mładý, M. (2005). *Regional Unemployment in the European Union and Candidate Countries in 2004*. Luxembourg: European Communities.
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2015). *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. doi: 10.1787/eag-2015-en.

Netografia

- Bankier.pl. (2024). *Prawie 300 mld euro – tyle zainwestowała zagranica przez 20 lat obecności Polski w UE*. Pobrano z <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Prawie-300-mld-euro-tyle-zainwestowala-zagranica-przez-20-lat-obecnosci-Polski-w-UE-8737234.html> (20.05.2024).
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2023). *Integrationskursgeschäftsstatistik für das erste Halbjahr 2023*. Pobrano z <https://www.bamf.de/DE/Themen/Statistik/Integrationskurszahlen/integrationskurszahlen-node.html> (21.07.2024).
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales. (b.d. a). *Das ESF Plus-Bundesprogramm (2021–2027)*. Pobrano z <https://www.esf.de/portal/DE/ESF-Plus-2021-2027/Bundesprogramm/inhalt.html> (10.07.2024).
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales. (b.d. b). *Förderschwerpunkte ESF Plus (2021–2027)*. Pobrano z <https://www.esf.de/portal/DE/ESF-Plus-2021-2027/Foerderschwerpunkte/inhalt.html> (10.07.2024).
- Deutsche Welle. (2021). *Niemcy: co czwarty mieszkaniec to imigrant*. Pobrano z <https://www.dw.com/pl/niemcy-co-czwarty-mieszkaniec-to-imigrant/a-59375641> (19.05.2024).
- Deutsche Welle. (2023). *Niemcy: prawie jedna czwarta mieszkańców ma obce korzenie*. Pobrano z <https://www.dw.com/pl/niemcy-prawie-jedna-czwarta-mieszka%C5%84c%C3%B3w-ma-obce-korzenie/a-64867195> (19.05.2024).
- European Centre for the Development of Vocational Training. (b.d.). *JBA – Youth Labour Employment Agency*. Pobrano z <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/jugendberufsagentur-jba-youth-labour> (21.05.2024).
- European Commission. (2023). *Education and Training Monitor 2023. Poland*. Pobrano z <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2023/en/country-reports/poland.html> (20.05.2024).
- Europejski Urząd Statystyczny [Eurostat]. (b.d.). Pobrano z <https://ec.europa.eu/eurostat> (20.08.2024).

- Fachinger, T., Hoffmeyer-Zlotnik, P., Stiller, M. (2024). *Forms and Levels of Material Reception Conditions*. Pobrano z <https://asylumineurope.org/reports/country/germany/reception-conditions/access-and-forms-reception-conditions/forms-and-levels-material-reception-conditions/> (10.07.2024).
- The Federal Government. (b.d.). *Dual Vocational Training System*. Pobrano z <https://www.make-it-in-germany.com/en/study-vocational-training/training-in-germany/vocational/dual-system> (21.05.2024).
- Fitch Ratings. (2024). *Poland*. Pobrano z <https://www.fitchratings.com/entity/poland-80442229> (25.06.2024).
- Geoportal Opole. (2020). *Najważniejsze statystyki GUS dla miasta Opole*. Pobrano z <https://opole.geoportal-krajowy.pl/statystyki-gus> (17.05.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2005a). *Bezrobocie rejestrowane IV kwartał 2004 r.* Pobrano z <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobocie-rejestrowane-i-iv-kwartał-2004-r,3,2.html?contrast=default> (14.08.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2005b). *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005 r.* Pobrano z <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2005,2,11.html> (14.08.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2014). *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2013 r.* Pobrano z <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobocie-rejestrowane-i-iv-kwartał-2013-r-,3,14.html> (14.08.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2023b). *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2023 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. Pobrano z <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2023,2,23.html> (14.08.2024).
- Główny Urząd Statystyczny. (2024b). *Pracujący w gospodarce narodowej w Polsce w grudniu 2023 r.* Pobrano z <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/pracujacy-w-gospodarce-narodowej-w-polsce-w-grudniu-2023-r-,27,13.html> (14.08.2024).
- Knight, B., Kohlmann, T. (2023). *Refugees Overqualified and Underpaid in Germany*. Pobrano z <https://www.dw.com/en/refugees-overqualified-and-underpaid-in-germany/a-66502380> (13.07.2024).
- Lloyds Bank. (2024). *Foreign Direct Investment (FDI) in Poland*. Pobrano z <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/poland/investment#:~:text=According%20to%20the%20latest%20figures%20from%20the%20OECD%2C,%28when%20FDI%20inflows%20stood%20at%20USD%2019.3%20billion%29> (20.05.2024).

- Portal Funduszy Europejskich. (2015). *Przeczytaj o Europejskim Funduszu Społecznym*. Pobrano z <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/europejski-fundusz-spoleczny/przeczytaj-o-europejskim-funduszu-spolecznym/> (5.07.2024).
- Pryga, K. (2023). *Raport GUS potwierdza zmiany w edukacji Polaków. Jak dobrze wykształceni jesteśmy?*. Pobrano z <https://edukacja.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/9375924,raport-gus-potwierdza-zmiany-w-edukacji-polakow-jak-dobrze-wykształce.html> (21.05.2024).
- S & P Global. (2019). *Sovereign Ratings History*. Pobrano z <https://www.spglobal.com/ratings/en/research/articles/191010-sovereign-ratings-history-11179189> (25.06.2024).
- Statista. (2024). *Estimated Number of Refugees from Ukraine Recorded in Europe and Asia since February 2022 as of July 2024, by Selected Country*. Pobrano z <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/> (12.07.2024).
- Statistisches Bundesamt. (b.d. a). *Asylbewerberleistungen 2,9% weniger Ausgaben für Asylbewerberleistungen im Jahr 2023*. Pobrano z <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Soziales/Asylbewerberleistungen/aktuell-asylbewerberleistungen-2023.html> (11.07.2024).
- Statistisches Bundesamt. (b.d. b). *Zahl der Empfängerinnen und Empfänger sozialer Mindestsicherungsleistungen 2022 um 8,7% gestiegen*. Pobrano z <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Soziales/Mindestsicherung/aktuell-mindestsicherung.html> (11.07.2024).
- Statistisches Bundesamt. (2023). *Switzerland Is Most Common European Destination for German Emigrants*. Pobrano z https://www.destatis.de/Europa/EN/Topic/Population-Labour-Social-Issues/Demography-migration/Deutsche_EU-Ausland.html (17.05.2024).
- Statistisches Bundesamt. (2024a). *Asylbewerberleistungen*. Pobrano z https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Soziales/Asylbewerberleistungen/_inhalt.html (11.07.2024).
- Statistisches Bundesamt. (2024b). *Asylbewerberleistungen 2022: Zahl der Leistungsberechtigten um 22% gestiegen*. Pobrano z https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemittelungen/2023/12/PD23_483_222.html (11.07.2024).
- Statistisches Bundesamt. (2024c). *Eckzahlen zum Arbeitsmarkt, Deutschland*. Pobrano z <https://www.destatis.de/DE/Themen/Arbeit/Arbeitsmarkt/Erwerbstaetigkeit/Tabellen/eckwerttabelle.html> (12.05.2024).

- Statistisches Bundesamt. (2024d). *226 540 Personen erhielten Ende 2023 Hilfe zum Lebensunterhalt*. Pobrano z <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Soziales/Sozialhilfe/hilfe-zum-lebensunterhalt-vorlaeufige-eckzahlen.html> (10.07.2024).
- Teichgraber, M. (2013). *Archive: Labour Force Survey Overview 2013*. Pobrano z https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Labour_force_survey_overview_2013 (20.05.2024).
- Trading Economics. (2024a). *Germany Labour Costs*. Pobrano z <https://tradingeconomics.com/germany/labour-costs> (20.05.2024).
- Trading Economics. (2024b). *Poland Unit Labour Costs*. Pobrano z <https://tradingeconomics.com/poland/labour-costs> (20.05.2024).
- World Bank Group. (b.d.). *Net Migration – Germany*. Pobrano z <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?end=2023&locations=DE&start=2004> (19.05.2024).

Streszczenie

Trudna sytuacja panująca na polskim rynku pracy wpłynęła na masową migrację Polaków do państw europejskich. Przystąpienie Polski do struktur Unii Europejskiej w połączeniu z liberalizacją przepisów dotyczących przepływu obywateli i kapitału w okresie pierwszej dekady znacząco przyspieszyła proces migracji w celach zarobkowych. Powyższe stwierdzenie potwierdzają wysokie kwoty środków transferowanych z zagranicy do Polski. Dodatkowym czynnikiem, który wpłynął na pobudzenie zjawiska migracji w celach zarobkowych, było otwarcie rynku pracy na polskich migrantów przez państwa sąsiadujące – szczególnie Niemcy. Wówczas (2013 r.) struktura przepływów finansowych uległa znaczącej zmianie, gdyż to państwo niemieckie stało się krajem, z którego każdego roku do dziś napływają najwyższe wartości środków finansowych.

Niemiecki rynek pracy na początku XXI w. borykał się z wysokim bezrobociem oraz systematycznym odpływem kapitału. Przyczynami takiego stanu rzeczy były wysokie koszty pracy. Ciągły napływ nowej siły roboczej oraz wyhamowanie rosnących kosztów zatrudnienia stopniowo wpłynęły na pobudzenie atrakcyjności gospodarki niemieckiej jako miejsca dogodnego dla inwestorów. Istotnym działaniem podjętym przez władze niemieckie w celu redukcji bezrobocia było przystosowanie systemu edukacji do aktualnego zapotrzebowania występującego na niemieckim rynku pracy.

SŁOWA KLUCZOWE: rynek pracy, migranci, bezrobocie

Summary

The challenging situation in the Polish labor market has led to a mass labor migration of Poles to European countries. Poland's accession to the European Union combined with the liberalization of regulations concerning the movement of citizens and capital during the first decade significantly accelerated the process of labor migration. This assertion is

confirmed by the high amounts of funds transferred from abroad to Poland. An additional factor that has stimulated labor migration was the opening of the labor market to Polish migrant workers by neighboring countries, particularly Germany. By 2013 the structure of financial flows had significantly changed, as Germany became the country from which the highest amounts of financial resources have been transferred annually to this day.

At the beginning of the 21st century, the German labor market struggled with high unemployment and a systematic outflow of capital. The causes of this situation were high labor costs. The systematic influx of new labor and the slowing growth of employment costs gradually enhanced the attractiveness of the German economy as a favorable place for investors. The adaptation of the education system to the current demands of the German labor market undertaken by German authorities has been crucial to reducing unemployment.

KEYWORDS: labor market, labor migrants, unemployment

Nota o autorze

Karol Papka – mgr ekonomii, absolwent Lubelskiej Akademii WSEI; główne obszary działalności naukowej: stosunki międzynarodowe, polityka gospodarcza, historia gospodarcza, polityka monetarna; e-mail: karol778@op.pl; ORCID: 0009-0006-1397-7891.